

E-NOVIČNIK BODIMO EkoKul

Čista narava je naša pravica in odgovornost

E-novičnik pripravlja Društvo Eksena v sodelovanju z Izobraževalnim centrom Eksena (Xena d.o.o.) v okviru projekta »Bodimo EkoKul«, ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Namen projekta je varstvo okolja in ohranjanje narave skozi informiranje, krepitev ozaveščenosti o pomenu varovanja okolja in spodbujanje pozitivnega in aktivnega odnosa do narave.

Uvodnik: naš planet je naša odgovornost

1

Varovana območja občine vitanje

3

EkoKul pobuda

4

»Babičini nasveti«

5

UVODNIK: NAŠ PLANET JE NAŠA ODGOVORNOST

Piše: Pascale Emily Pečnik, mag. pol., doktorska študentka na Fakulteti za družbene vede in predsednica Društva Eksena

Pred nami je šesta in s tem zadnja številka E-novičnika, ki ga pripravlja Društvo Eksena v sodelovanju z Izobraževalnim centrom Eksena (Xena, d. o. o.) v okviru projekta "Bodimo EkoKul – čista narava je naša pravica in odgovornost", sofinanciranega s strani Republike Slovenije in Evropske unije iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. V prvi številki E-novičnika smo si ob začetku projekta zastavili cilj spoznavati in poglobljati človekove pravice in odgovornosti do čistega okolja. Skozi vseh šest izdaj smo vas spodbujali in seznanjali z različnimi okoljskimi temami in načini, na katere lahko mi kot posamezniki prispevamo k varovanju okolja in ohranjanju narave. Predstavili smo vam tudi številne pobude, ki ste jih lahko izvajali sami ali pa v sodelovanju z vašimi najmlajšimi. Kljub temu pa smo se odločili zadnjo številko nameniti predvsem vprašanju »Zakaj?«, saj je še vedno eno tistih, s katerim se srečuje velik del populacije. Tematika varovanja okolja in ohranjanja narave je danes ena najbolj obravnavanih tem v znanosti, teh-

nologiji, politiki, znotraj aktivističnih skupin in drugih organizacij. Trenutno stanje je produkt človeka (kot tvornega elementa države), ki je skozi zgodovino zaradi svojega pohlepa in samoumevnosti nanjo pozabil. Posameznik kot državljan se je torej znašel na točki, ko je zavedanje posledic na individualni in kolektivni ravni nujno potrebno za uresničevanje tiste najpomembnejše pravice – pravice do življenja. Prišli smo do točke, ko kljub

zakonsko (v večini dobro) opredeljenim pravilom, mednarodnim dokumentom, s smernicami določenim ciljem in številnim zavezam bistvenega izboljšanja ni. Svetovni zemljevidi in podatki nas opozarjajo na območja s slabo kakovostjo zraka, ki je nevaren za tamkajšnje prebivalce; več kot 40 % svetovne populacije je prizadete zaradi pomanjkanja vode, vedno bolj pa smo priče tudi uničujočim meteorološkimi pojavi, kot so suša, orkani

Fotografija: Svetovna onesnaženost zraka (indeks kakovosti zraka v realnem času)

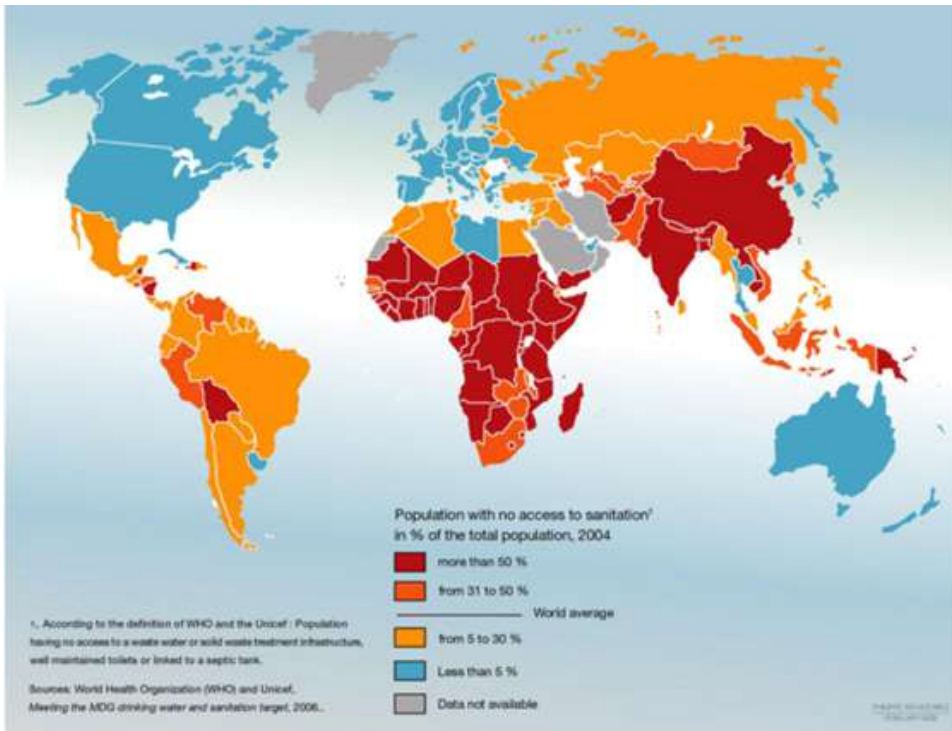

Foto: Odstotek populacije brez dostopa do komunalne ureditve

in vročinski valovi (Iberdrola, 2020) . To od vsakega posameznika zahteva predvsem celovit pogled na stanje Zemlje in razumevanje soodvisnosti vseh živih bitij. Zahteva prepoznavan-

je delovanja ekosistema in evolucije. Tudi če se na videz del sfere, kot je morje, na nek način ne spreminja, se razvija in modificira njegov živi, biotski del. Ta za svoj obstanek potrebuje us-

trezne pogoje, ki so pogosto porušeni, bodisi zaradi evolucijskega toka bodisi zaradi negativnih dejavnikov človeštva. Prav slednje pa bo določalo zmagovalca, zmagovalca v sposobnosti humanega ohranjanja svoje in tuje vrste, ki za preživetje potrebuje ustrezne pogoje (Jerman, 2008) .

In prav to je za nas in naše prihodnje generacije tisti najpomembnejši odgovor na vprašanje »Zakaj?«. Bodimo obzirni do celotne strukture Zemlje. Združimo rjavo, zeleno in modro ne glede na to, ali je moja ali tvoja, saj to za posledico prinaša združitve pravic in odgovornosti vseh sestavnih elementov Zemlje in omogoča uresničevanje koncepta trajnostnega razvoja in osnovnega namena človekovih pravic, ki je nujno potreben za obstanek življenja na Zemlji (Jurenc, 2019) . Naj nam bo mar zase, za vse ljudi in za naše prihodnje generacije. Ohranimo zavedanje o edinstvenosti planeta Zemlja, ki je nujen pogoj za ohranjanje življenja.

1 <https://www.iberdrola.com/environment/most-important-environmental-issues>

2 <https://waqi.info/sl/>

3 <https://www.grida.no/resources/5604>

4 Jerman, Igor. 2020. Okolje in evolucija. Dostopno prek https://www.zrss.si/bzid/ekosistemi/gradiva/zbornik_ekosistemi08.pdf

5 Jurenc, Pascale Emily. 2019. Blue Political Theory through the Prism of Human Rights. Dostopno prek http://focus.si/wp-content/uploads/2019/02/MPŠ-PE_Zbornik-Modra_2019.pdf

6 <https://scitechdaily.com/there-may-be-a-super-earth-orbiting-the-nearest-star-to-the-sun/>

VAROVANA OBMOČJA OBČINE VITANJE

Piše: Alja Gracej, članica mladinske sekcije Društva Eksena in Katja Kržan, prof. kemije in biologije, članica Društva Eksena

Občina Vitanje spada med manjše občine v Sloveniji, obsega pa kotlino, hribovite predele zahodnega Pohorja in podaljšane predele Karavank. Ime je dobila iz nemške različice imena »Weitenstein«, ki dobesedno pomeni Vidov kamen. Menijo, da je ime povezano z bogatimi nahajališči marmora na Sv. Vidu na Hudinji. Samostojna občina je postala leta 1995. Občino sestavljajo naslednje vasi: Brezen, Hudinja, Ljubnica, Paka, Spodnji Dolič, Stenica, Vitanjsko Skomarje in sam trg Vitanje. Odmaknjenost kraja od glavnih prometnih povezav in razvoja industrije se kaže predvsem v neokrnjeni naravi (Občina Vitanje, 2020).

NARAVNA DEDIŠČINA

Od kapljice do reke je vodna učna pot, ki je nastala v okviru študentskega projekta »Po kreativni poti do znanja: Voda – strateška dobrina v občini Vitanje«. Projekt opisuje hidrološko pomembnost kraja, pri čemer največjo vlogo igra največji vodotok občine, to je reka Hudinja. O pomembnosti rabe vode na tem območju v preteklosti pričajo predvsem ohranjeni mlini, vodnjaki in žage. Vodotok občine Vitanje je zelo pomemben za človeka in vsa ostala živa bitja v rečni strugi in ob njej.

Učna pot je dolga 6 kilometrov, višinska razlika na poti pa obsega 82 metrov. Je nezahtevna, sestavlja pa jo 16 različnih turističnih točk (Padavine, Hudinja in erozija, Grajsko letovišče Mitsko jezero in druge) (Gabrič, in drugi, 2020).

Utrjena in poglobljena struga Hudinje (Vir: Adam Gabrič)

Vodovarstveno območje v občini Vitanje je deljeno v najožje, ožje in širše varstveno območje. Ta območja so varovana zaradi virov pitne vode, ki se tam nahajajo (Gabrič, in drugi, 2020). Vitanjska zajetja so nastala v letu 1908, ko so v Fužinah pri Vitanju prvič zajeli vodo. Imenovali so ga Pokličev izvir, njegov namen pa je bil oskrbovanje območja Celja s pitno vodo. Še danes vitanjski vodni viri predstavljajo glavni vir oskrbe z vodo celjskega vodovodnega sistema. Gre za tri zajetja: izvir Stenica, izvir Jelševa Loka in zajetje

Hudinja. Iz slednjega vodo zajemajo direktno iz vodotoka, takih pa je v Sloveniji samo še pet drugih zajetij. Zato je čistost vodotoka odvisna od številnih dejavnikov (Gabrič, in drugi, 2020).

Delovanje obnovljenega vodnjaka (Vir: Nika Miletič)

Na območju občine Vitanje je bilo v preteklosti veliko število mlinov in žag. Hudinja je namreč imela zadostno moč pretoka, da so lahko na njej postavili mlino s kolesi na spodnji pogon. Mlinarske dejavnosti so se v Vitanju razvile že okrog leta 1322. Ker je v širši okolici občine Vitanje obilje lesa, so se razvile številne žage. Skupaj z mlini so jih leta 1840 imeli 134. Še pred drugo svetovno vojno je vsaka tretja kmetija na tem območju imela svojo žago, ki je stala ob močnih vodotokih. Prevladovala so žage, imenovane »venecijanke«, z enim listom, kar je pomenilo, da so en hlood morali rezati večkrat. Nekaj pa je bilo tudi »polnojarmenikov«, ki so sicer potrebovali več energije, a so lahko hkrati naredili več rezov na enem hloodu. Povodenj leta 1954 je uničila tako žage kot mlino in s tem celotno dejavnost (Gabrič, in drugi, 2020).

Dantejev pekel je ime za sotesko, ki jo najdemo ob vznožju zahodnega hriba, kjer se nahajajo ruševine Krajnikovega gradu. Potok Žimpret pada čez sotesko kot slap Žimpret pet metrov globoko v tolmun, čez sto metrov pa se v soteski Socka izlije v Hudinjo. Omenjeni potok naj bi bil toplejši od okoliških; v zimskih mesecih je namreč edini, ki ni zamrznil (Gabrič, in drugi, 2020).

Slap Žimpret (Vir: Nika Miletič)

NATURA 2000

V občini najdemo nekatere ogrožene živalske vrste, ki so zaščitene z znakom Natura 2000. Te so Mali podkovernjak je ena izmed zaščitene vrste netopirja, ki ga najdemo v občini Vitanje. Ima značilno kožno

gubo med nosnicama v obliki podkve. Malega podkovernjaka lahko najdemo v opušenih rudniških rovih, cerkvenih zvonikih in zapuščenih človeških bivaliških. Zimo preživijo tako, da se s krepilji oprimejo stropa, otrpnejo in visijo z njega kot suh list do pomladi. Gozdni postavnež je ena izmed ogroženih in zavarovanih vrst metulja, ki ga navadno najdemo na gozdnih jasah. Ogrožen je predvsem zaradi krčenja njegovega življenjskega pros-

Gozdni postavnež (Euphydryas maturna) (Vir: <https://www.notranjski-park.si/izobrazevalne-vsebine/zivalski-svet/metulji/pisancki/gozdni-postavnez>)

tora zaradi potreb kmetijstva. Za razvoj gosenice do odraslega metulja sta potrebni kar dve sezoni. V Sloveniji je uvrščen na Rdeči seznam ogroženih metuljev in je tudi zavarovan. Je kvalifikacijska vrsta za določitev območij Natura 2000.

Navadni koščak je vrsta sladkovodnih rakov, ki je ena najbolj ogroženih evropskih vrst rakov deseteronožcev. Zraste 10 cm v dolžino, njegovo telo pa je običajno rjavo. Domuje v čistih in neonesnaženih vodah. V občini Vitanje ga lahko opazimo v dveh pritokih Hudinje: Hočna in Jesenica (Natura 2000, 2020).

Navadni koščak (Austropotamobius torrentium) (Vir: <https://sl.wikipedia.org>)

Gabrič, A., Gričnik, M., Mazej, T., Miletič, N., Pavkovič, T., Pečnik, A., ... Piano, S. (2020). vitanje.si. Pridobljeno iz Od kapljice do reke: https://www.vitanje.si/Files/TextContent/146/1566905351546_Od-Kapljice-do-Reke.pdf Natura 2000. (2020). Natura 2000. Pridobljeno iz Območja: <http://www.natura2000.si/narava/območja/513000311/> Občina Vitanje. (2020). Občina Vitanje. Pridobljeno iz Predstavitev občine: <https://www.vitanje.si/objave/175>

EkoKul POBUDA

Vabimo vas, da se pridružite naši novi pobudi za varstvo okolja in ohranjanje narave.

Bodite »EkoKul« in PRAVILNO LOČUJTE ODPADKE.

Pravilno ločene odpadke lahko recikliramo ter tako varčujemo z energijo, ohranjamo naravne vire in pripomoremo k reševanju problema prevelike količine odpadkov.

»Bodimo EkoKul« in bodimo odgovorni do narave in okolja ter pokažimo, da nam je mar.

BODITE
EkoKul

Vzpodbujamo vas,
da pravilno ločujete odpadke.

PAPIR

Bodimo odgovorni
do narave in okolja in
pokažimo, da nam
je mar.

**Naš planet
je naša
odgovornost!**
Izobraževalni center Eksena

Pravilno ločuj
in naše okolje
varuj.

EMBALAŽA

LAS
Občina de Belasica

**DRUŠTVO
EKSENA**

**IZOBRAŽEVALNI CENTER
EKSENA**

REPUBLIKA SLOVENIJA
Vlada Republike Slovenije
Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije in Evropska unija se financirata s strani države. Več o ukrepih Evropske unije najdete na spletni strani www.ec.europa.eu.

BABIČINI NASVETI

Spraševala je Zoja Eferl, odgovarjala pa Jana Vodopivec.

1. Ste včasih tudi ločevali odpadke tako kot danes?

V moji mladosti nismo ločevali odpadkov. V mestih so imeli po eno manjšo kovinsko kanto na hišo, na deželi pa ni bilo komunalnih podjetij. Torej smo se z odlaganjem odpadkov ukvarjali po svoji presoji.

2. Kako ste jih ločevali?

Vse biološke odpadke smo kompostirali, vrnili nazaj v naravo. Pepel iz peči smo trosili po vrtu, včasih smo ga v zimskih dneh posipali tudi po zaledenelih gazez, da nam ni drselo. Kovinsko embalažo smo shranjevali v starem vedru in to leto ali več, ker je je bilo zelo malo.

3. Se vam zdi, da je bilo včasih manj odpadkov kot danes?

Pred pol stoletja in več je bilo odpadkov mnogo, mnogo manj! Kupovalo se je manj, naše zahteve, kaj vse moramo imeti, niso bile tako velike kot danes. Izdelki so bili kakovostni in so tudi dlje služili. Otroci smo nosili oblačila drug za drugim, zelo redko se je kupilo kaj novega. Torej tudi zaradi vsega navedenega je bilo embalaže manj.

4. Ali ste včasih uporabljali manj plastike kot danes?

Plastike je bilo v primerjavi z danes komaj kaj za videti. V trgovinah so živila natehtali v papirnate škrniclje. Tekočine so bile v steklenicah, ki smo jih vračali nazaj v trgovine. Tudi oblačila so nam lepo zložili in zavili v papir, na koncu pa še, če je bil paket večji, povezali s pisano vrvico. Nikoli se nismo odpravili po nakupih brez cekarja, ki je bil pleten iz slame ali košare, ki smo jo kupili od Ribničanov, ki so po domovih nosili suho robo.

5. Ali so tudi včasih ljudje v naravo metali odpadke?

Spominjam se jarkov in bunkerjev, ki so ostali iz druge svetovne vojne. Tja so ljudje metali vse, kar je bilo pločevinaste in kar niso mogli ponovno uporabiti.

E-novičnik izhaja v okviru projekta Bodimo EkoKul. Osnovni namen projekta je varstvo okolja in ohranjanje narave skozi informiranje, krepitev ozaveščenosti o pomenu varovanja okolja in spodbujanje pozitivnega in aktivnega odnosa do narave. Projekt izhaja iz inovativnega koncepta, da je pravica do čistega okolja in ohranjene narave ena od temeljnih človekovih pravic, ob tem pa bo poudarjen tudi pomen odgovornosti in aktivnega pristopa vsakega posameznika. Projekt se prednostno osredotoča na ciljno skupino mladih, hkrati pa se bo v okviru projekta spodbujalo medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje. Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj.